

**Projektas „Visuomenės sveikatos plėtos strateginių krypčių nustatymas“
(VP1-4.3-VRM-02-V-05-014)**

DARBO APLINKOS POVEIKIS SVEIKATAI IR PROFESINĖS SVEIKATOS PRIEŽIŪRA

Krypties vadovas: Rasa Šidagytė

Krypties specialistai:

Jolita Kartunavičiūtė

Raimonda Eičinaitė – Lingienė

Vilija Kuodytė

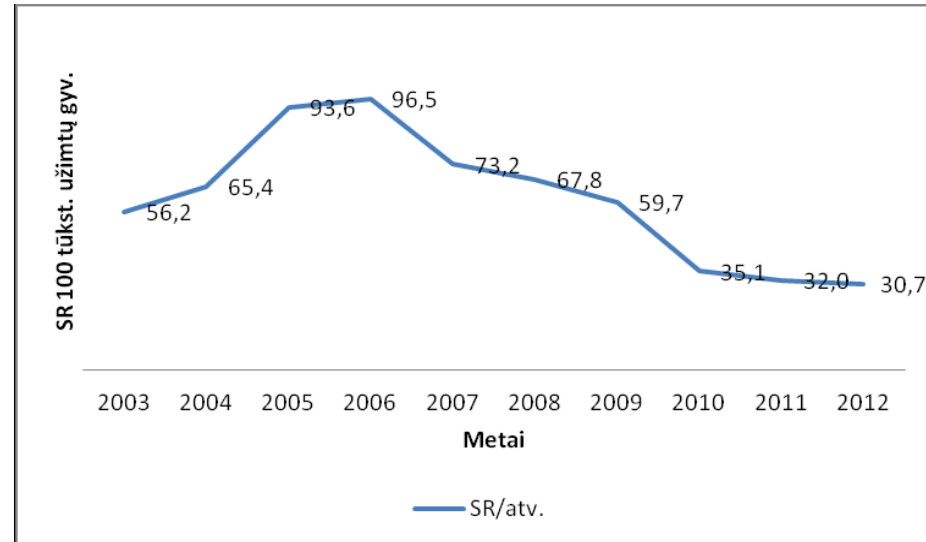
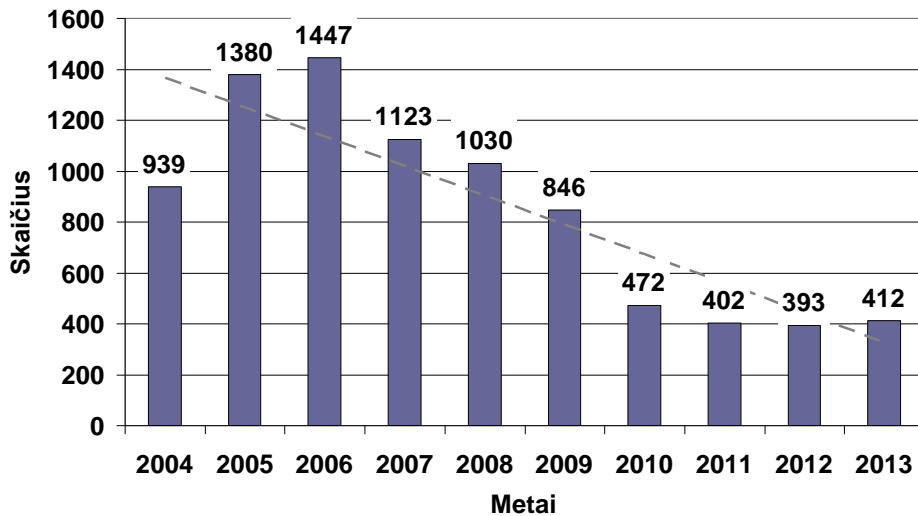
2014-04-08, Vilnius

Pranešimo turinys

1. Profesinės sveikatos (PS) rodikliai Lietuvoje
2. Profesinės sveikatos priežiūros (PSP) valdymas (reglamentavimas, strategija, institucijos)
3. Identifikuotos PSP problemos
4. Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) ir Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) rekomendacijos
5. Gera praktika Europos Sąjungoje
6. Išvados, rekomendacijos

Profesinių ligų atvejų skaičius ir sergamumo rodikliai

LR profesinių ligų valstybės registro duomenys

- Dominuoja kaulų ir raumenų sistemos ligos (2013 m. - 59 proc.)
- Daugiausia pagyvenusio amžiaus darbuotojams (55+)

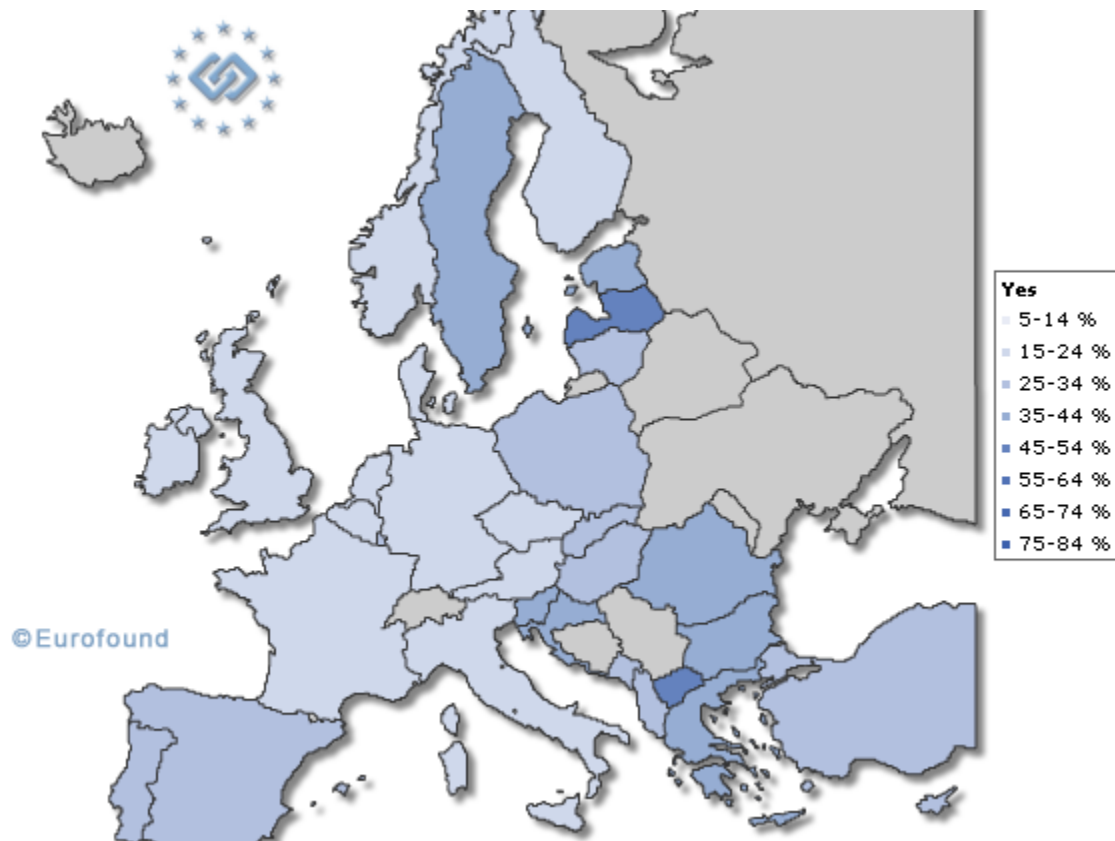
Profesinių ligų atvejų pasiskirstymas pagal įtarimo būdą

Profesinė liga įtarta	2008		2009		2010		2011		2012	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Profilaktiškai tikrinant sveikatą	50	5	135	16	92	19	48	12	57	14,5
Kreipiantis susirgus į ASPĮ	900	87	642	76	352	75	312	78	320	81
Gydantis stacionare	56	5	34	4	18	4	26	6	13	3
Kitais būdais	24	2	35	4	10	2	16	4	3	1
Iš viso	1030	100	846	100	472	100	402	100	393	100

Ar manote, kad dėl darbo Jūsų sveikata ar sauga yra pavojuje?

V Europos darbo sąlygų tyrimas (EWCS 2010)

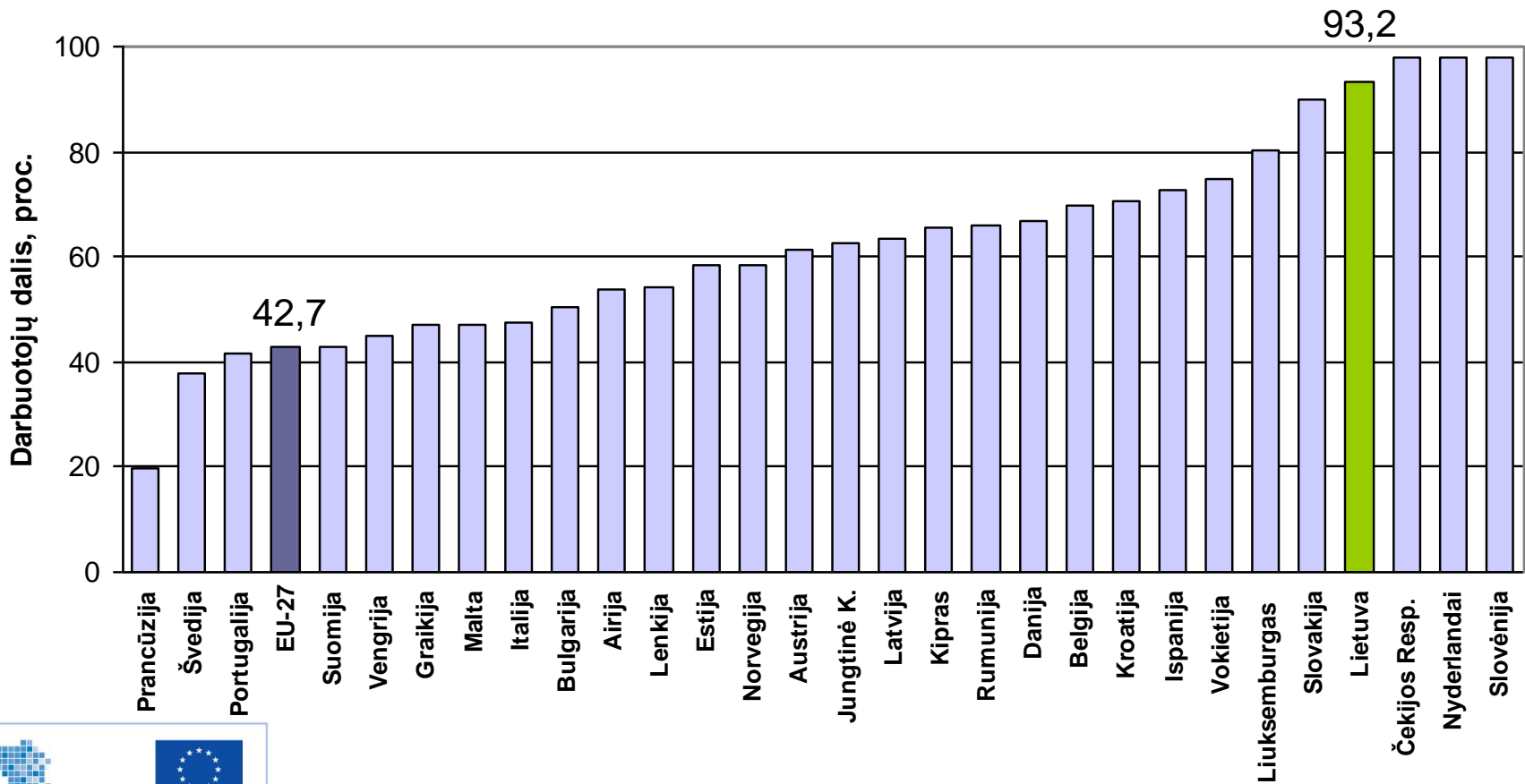

LT – 29,3 %
 EU27 – 24,2 %
 LV – 47,2 %
 DK – 15,5 %

Asmenys, kurių sunkiausia su darbu susijusi sveikatos problema sąlygojo nedarbingumą (per 12 mėn.)

EUROSTAT, 2007 m. gyventojų užimtumo tyrimas

Psichosocialiniai rodikliai, stresas ir smurtas darbe: EWCS 2010

- Lietuvos darbuotojai dažnai susiduria su autonomijos bei socialinės paramos darbe problemomis
- Lyginant su ES vidurkiu, Lietuvos darbuotojų darbo tempas dažniau priklauso nuo kolegų ir tiesioginės vadovo kontrolės
- Darbuotojų, bijančių netekti darbo per 6 mėn. skaičius lyginant su ES vidurkiu yra gerokai didesnis
- Lietuviai apie 20 proc. rečiau nei ES vidurkis jaučia, kad gerai atliko darbą ir kad jis naudingas
- Lietuvos darbuotojai darbe rečiau mato karjeros perspektyvas, rečiau patenkinti darbo sąlygomis, rečiau mano, kad jiems gerai atlyginama, tinkamai motyvuojama už darbą, žemesni lojalumo savo darbovietai rodikliai
- Lietuviai dažniau nurodo, kad savo darbo vietose yra užgauliojami, įžeidinėjami, prie jų priekabiauojama

Psichosocialiniai rodikliai, stresas ir smurtas darbe: Higienos instituto tyrimai

- Psichologinio smurto aukomis darbe tapo 44,3% darbuotojų
- Dažniausia patirto smurto pasireiškimo forma – žeminimas
- Labiausiai pažeidžiamas sektorius – sveikatos priežiūros ir socialinio darbo
- 47,7 proc. Lietuvos ligoninėse dirbančių gydytojų ir 29,2 proc. bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų darbe yra patyrę psichologinį smurtą per 12 mėn. laikotarpį
- Apie pusę smurto atvejų nebandyta išsiaiškinti smurto priežasčių ir aplinkybių, daugiau nei pusė atveju vadovas nepasiūlė jokios pagalbos
- Restruktūrizavimo procesai sveikatos priežiūros įstaigose apsunkina darbo bei asmeninio gyvenimo derinimą, auga nesaugumo dėl darbo ateities jausmas, darbuotojai yra pasirengę susitaikyti su didesniais darbo krūviais, nepalankiais grafikai, deda pastangas rečiau „sirgti“
- Restruktūrizuojamose ligoninėse dirbančioms slaugytojoms tam tikrų raminamųjų vaistų vartojimas tampa įprasta praktika

PSP valdymas: teisės aktai

Įmonių darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybų pavyzdiniai nuostatai (*SADM ir SAM 2011-06-02 įsk. Nr. A1-266/V-575*)

- Įmonėse steigiamos DSS tarnybos, kuriose dirba atitinkamas skaičius DSS specialistų ir PS specialistų, priklausomai nuo įmonės darbuotojų skaičiaus ir ekonominės veiklos rūšies
- PS specialistus privalo samdyti tik įmonės, kuriose darbuotojų skaičius yra daugiau kaip 100 arba 200
- HI tyrimas: PS specialistai dirbo tik 18,8 proc. įmonių, kuriose turėtų dirbti

PS specialistų funkcijos

1. Stebi darbuotojų sveikatos būklę, atsižvelgdami į darbo procesą
2. Organizuoja pirmosios pagalbos teikimą
3. Dalyvauja atliekant nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų tyrimą ir analizuoja jų priežastis
4. Konsultuoja darbuotojų sveikatos apsaugos, darbo procesų pritaikymo darbuotojų galimybėms ir asmens apsaugos priemonių panaudojimo klausimais
5. Organizuoja sveikos gyvensenos mokymus, rengia darbuotojų sveikatos stiprinimo programas ir organizuoja jų įgyvendinimą

(Įmonių darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybų pavyzdinių nuostatų 11 p.)

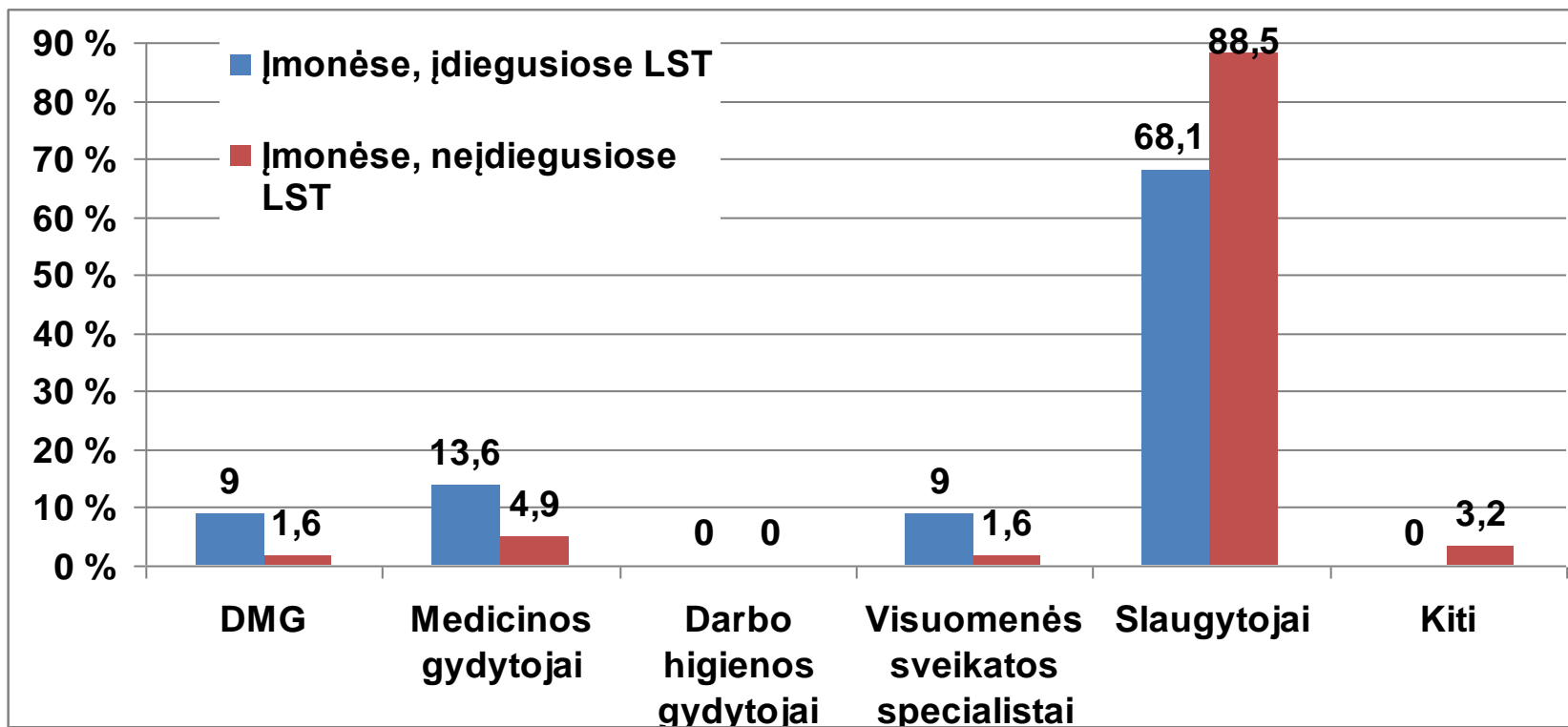

Profesinės sveikatos specialistų, galinčių dirbti įmonėse, kvalifikacinių reikalavimų aprašas (SAM įsk. Nr. V-271)

PS specialistu dirbti gali:

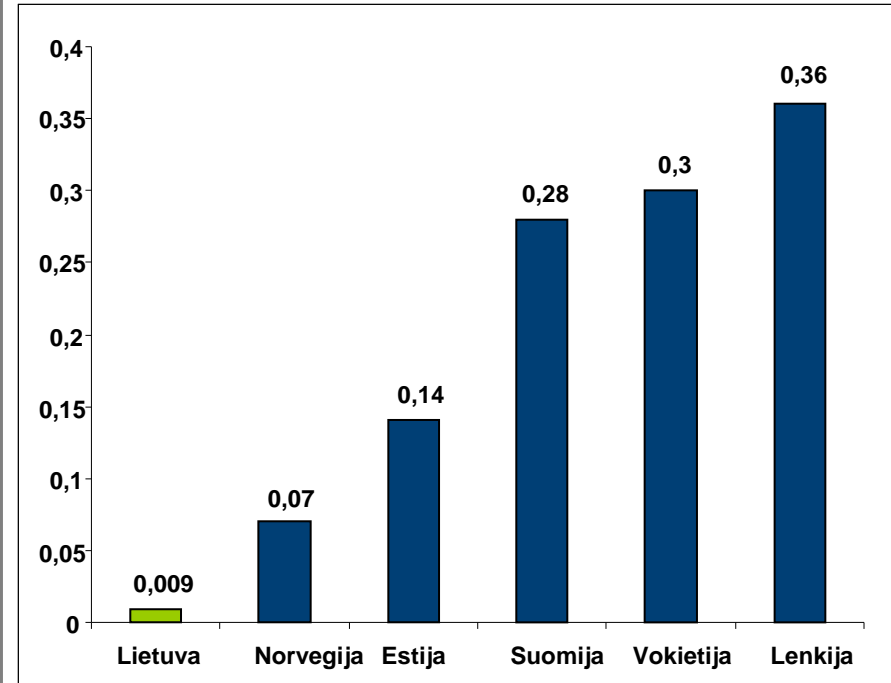
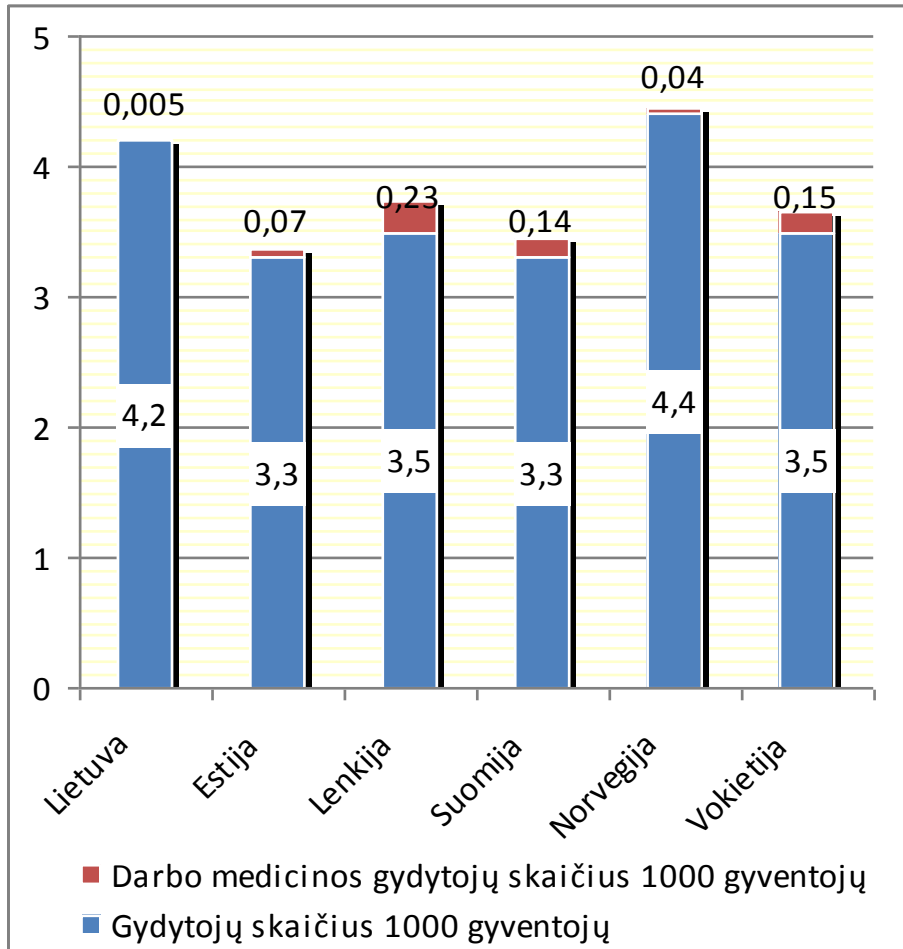
1. darbo medicinos gydytojas
 2. medicinos gydytojas
 3. visuomenės sveikatos specialistas
 4. bendrosios praktikos slaugytojas ar bendruomenės slaugytojas
- išklause PSP tema tobulinimo kursus pagal *Profesinės sveikatos specialistų profesinio tobulinimo kursų programos turinio reikalavimų aprašą (SAM 2010-08-09 įsk. Nr. V-704)*

Įmonėse dirbantys PS specialistai

LST 1977:2008 – Darbuotojų saugos ir sveikatos vadybos sistemos standartas (BS OHSAS 18001:2007)

DMG skaičius 1000-iai gyventojų (1), darbuotojų (2)

(paskutinė vieta ES)

Asmenų, dirbančių darbo aplinkoje, kurioje galima profesinė rizika (kenksmingų veiksnių poveikis ir (ar) pavojingas darbas), privalomo sveikatos tikrinimo tvarkos aprašas (SAM 2000-05-31 įsk. Nr. 301, 13 priedas)

- Profilaktinius darbuotojų sveikatos tikrinimus gali atlikti šeimos medicinos paslaugas teikiantys gydytojai (ŠG), išklausę 36 val. darbo medicinos kursą, arba DMG.
- 1/5 tikrinimus atlieka neišklausę jokios trukmės darbo medicinos kursų,
- 1/3 nėra gilinę darbo medicinos žinių 5 metus
- daugelis – savo žinias vertina kaip vidutines arba nepakankamas
- 1/3 niekada nesikonsultuoja su DMG
- darbo medicinos kursus įvertino gerai – 57,6 proc. (prasta dėstymo kokybė ir priemonės, pateikiama neatnaujinta informacija bei nepakankama kursų trukmė)
- apie įtartą PL visada praneša – 62,7 proc. (papildomas darbas, už kurį neapmokama, nepranešti prašo darbuotojas)
- 1/3 – tenkina profilaktinių darbuotojų sveikatos tikrinimų tvarka
- 1/2 – informacija apie profesinės rizikos veiksnius, darbdavio įrašyta į asmens medicininę knygėlę, yra nepakankama.
- Galimybę susipažinti su darbuotojų darbo sąlygomis įmonėje turi – 13,4 proc.

Profesinės rizikos valdymas

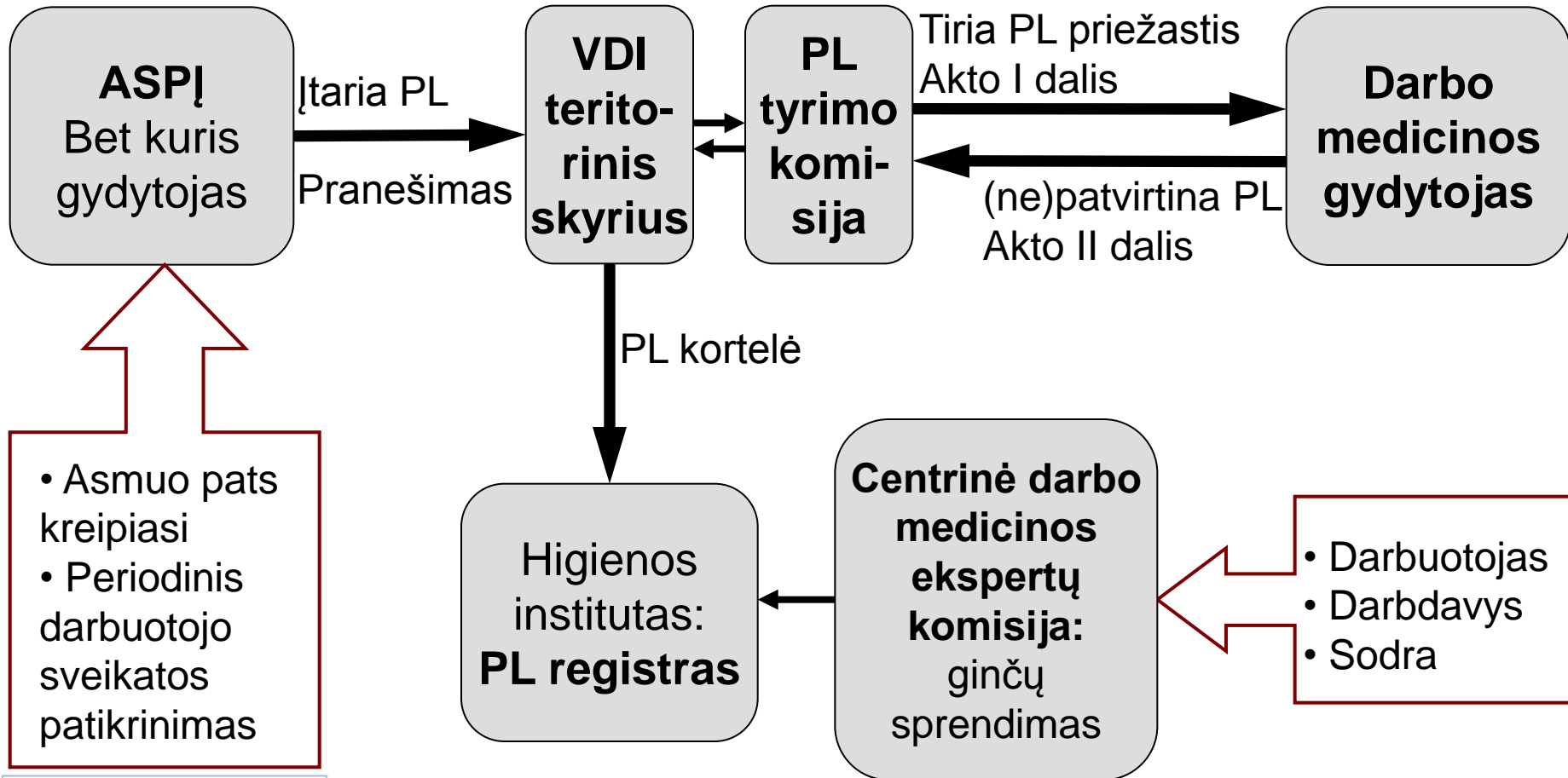
SADM ir SAM įsk.

- Profesinės rizikos vertinimo bendrieji nuostatai
- Darbuotojų apsaugos nuo triukšmo keliamos rizikos nuostatai
- Darbuotojų apsaugos nuo vibracijos keliamos rizikos nuostatai
- Darbuotojų apsaugos nuo dirbtinės optinės spinduliuotės keliamos rizikos nuostatai
- Darbuotojų apsaugos nuo cheminių veiksnių darbe nuostatai
- Darbuotojų apsaugos nuo kancerogenų ir mutagenų poveikio darbe nuostatai
- Ergonominių rizikos veiksnių tyrimo metodiniai nurodymai
- Psichosocialinių rizikos veiksnių tyrimo metodiniai nurodymai

SAM įsk.

- Higienos normos

Lietuvos profesinių ligų nustatymo schema

- Asmuo pats kreipiasi
- Periodinis darbuotojo sveikatos patikrinimas

- Darbuotojas
- Darbdavys
- Sodra

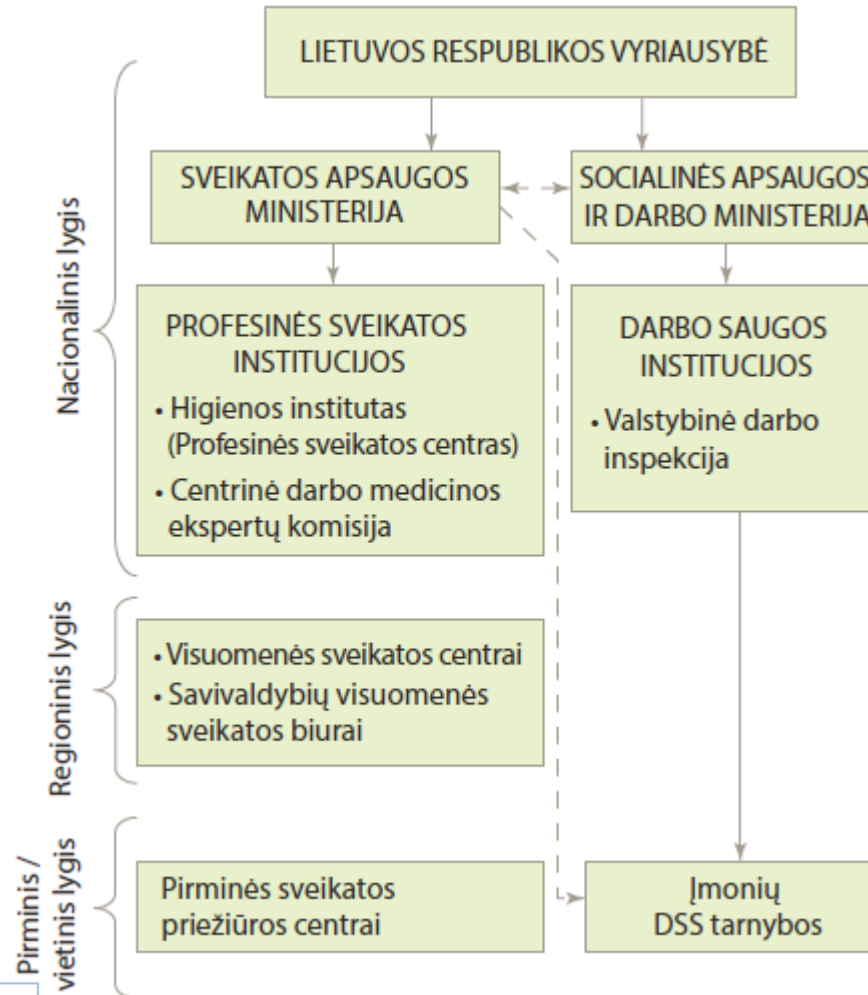

Darbuotojų saugos ir sveikatos 2009 – 2012 metų strategija (įgyvendinimo planai: 2009-2010 ir 2011-2012)

- Didesnė priemonių dalis orientuota į darbo saugą, bet ne į darbuotojų sveikatos apsaugą
- Nenumatyti vertinimo kriterijai, skirti įvertinti darbuotojų sveikatos apsaugą bei DSS tarnybų veiklą
- Tik 15,4 proc. visų įgyvendinimo priemonių buvo susietos su kitomis valstybės sektoriaus programomis
- Tik 3 priemonės sietinos su įmonių DSS tarnybų veiklos stiprinimu
- Didžiaja dalimi už strategijos įgyvendinimą buvo atsakingos tik valdžios institucijos
- Neproporcingai mažai priemonių, kuriomis būtų skatinamas socialinių partnerių (įmonių DSS tarnybų, savivaldos institucijų, darbdavių, darbuotojų bei NVO) bendradarbiavimas

PSP valdymas: dalyvaujančios institucijos

- NVSPL
- NDNT
- NTAKD
- Valstybinis psichikos sveikatos centras
- SMLPC
- VU MF
- LSMU
- Klaipėdos universitetas

Identifikuotos PSP problemos Lietuvoje

- Neužtikrintas PSP paslaugų prieinamumas visiems darbuotojams, ypač MVĮ
- Neužtikrinti PSP žmogiškieji resursai, nenustatytas PSP specialistų kompetencijos užtikrinimo mechanizmas
- Neišvystytas koordinuotas ir veiksmingas tarpinstitucinis bendradarbiavimas vystant PSP, PSP priemonės neįtraukiamos į įvairių sektorių strategijas ir programas, nepakankamas socialinių partnerių dalyvavimas, nėra efektyviai veikiančių jungčių tarp įmonės-regioninio-valstybės lygmens
- Neužtikrinta darbuotojų profilaktinių sveikatos tikrinimų kokybė, nesukurta ankstyvo profesinių ligų išaiškinimo sistema, neefektyvi susirgusiųjų profesinėmis ligomis profesinės reabilitacijos sistema
- Geroji PSP praktika įgyvendinama sporadiškai, nekoordinuojama
- Nesukurtas darbdavių skatinimo rūpintis darbuotojų sveikata ir darbo vietų kokybe mechanizmas

Išvada:

Efektyvi ir tarptautinius standartus atitinkanti PSP sistema Lietuvoje iki šiol nesukurta.

Tarptautinių organizacijų dokumentai

- PSO Globalusis veiksmų planas darbuotojų sveikatai 2008-2017 metams
- TDO konvencija Nr. 187 „Dėl darbuotojų saugos ir sveikatos gerinimo skatinimo koncepcijos“
- TDO konvencija Nr. 161 „Dėl profesinės sveikatos tarnybų“

PSO ir TDO rekomenduoja

- PS paslaugos turi bŪti teikiamos kiekvienam dirbančiajam, nepriklausomai nuo ūkio sektoriaus, įmonės dydžio, geografinės vietovės ar darbo sutarties pobūdžio
- PS turi bŪti įtraukta į kitas politikos kryptis (darnios plėtros, skurdo mažinimo, užimtumo, verslo, aplinkos apsaugos ir švietimo)
- PS paslaugas turi teikti specialistų komanda: DMG, PS slaugytojas, darbo higienos, visuomenės sveikatos specialistas, bendrosios praktikos gydytojas, ergonomikos specialistas, psichologas, toksikologas, kt.
- Darbo vietas reikia panaudoti sveikatos stiprinimo ir ligų prevencijos veiklai (įskaitant sveikos mitybos, fizinio aktyvumo skatinimą, alkoholio ir tabako vartojimo prevenciją, psichikos sveikatos stiprinimą)

PSP organizavimo modeliai Europoje

1. Įmonės, arba „vidaus“, tarnyba (veikia kaip įmonės padalinys didelėse įmonėse)
2. Samdoma, arba „išorinė“, tarnyba (teikia paslaugas MVĮ, dažniausiai teritoriniu arba šakiniu principu)
3. Sveikatos priežiūros įstaiga (vieša arba privati), teikianti PS paslaugas

Gera praktika ES: metodiškai pagrįstas darbuotojų sveikatos stiprinimas

Europos sveikatos stiprinimo darbo vietoje tinklas

The European Network for Workplace Health Promotion – ENWHP

- „Sveiki darbuotojai – sveikose darbo vietose“
- Liuksemburgo deklaracija „Dėl sveikatos stiprinimo darbe“ (1997; 2005, 2007)
- Darbuotojų sveikatos stiprinimas – tai darbdavių, darbuotojų ir visuomenės jungtinės pastangos, siekiant pagerinti žmonių sveikatą ir gerovę darbe. Tai gali būti pasiekta derinant ir tobulinant darbo organizavimo ir darbo aplinkos sąlygas, skatinant aktyvų dalyvavimą ir asmeninį tobulėjimą

Rekomendacijos rengiant VS strategiją (1)

1. Numatyti veiksmus, skirtus PSP paslaugų prieinamumo visiems darbuotojams užtikrinimui, įskaitant koordinuojančios institucijos pajėgumų sustiprinimą, regioninių PSP padalinių įsteigimą ir PSP paslaugų finansavimo mechanizmų paiešką
2. Numatyti veiksmus, skirtus PSP žmogiškųjų išteklių ir jų kompetencijos užtikrinimui, įskaitant PSP specialistų registracijos sistemos įdiegimą
3. Numatyti veiksmus, skirtus darbuotojų profilaktinių sveikatos tikrinimų kokybės gerinimui, ankstyvo profesinių ligų išaiškinimo sistemos sukūrimui, susirgusiųjų profesinėmis ligomis profesinės reabilitacijos sistemos efektyvumo didinimui
4. Numatyti veiksmus, skirtus sukurti ekonominius svertus, skatinančius darbdavius rūpintis darbuotojų sveikata ir darbo vietų kokybe

Rekomendacijos rengiant VS strategiją (2)

5. planuojant strategijos įgyvendinimo priemones, užtikrinti efektyvų tarpinstitucinį bendradarbiavimą (tarp įvairių sektorių ir skirtingų lygmenų) ir socialinį dialogą
6. trišaliu sutarimu nustatyti siektinus PSP pažangos vertinimo rodiklius ir įtvirtinti jų stebėsenos mechanizmą
7. skirti pakankamai dėmesio efektyvaus tarptautinio bendradarbiavimo plėtojimui, įskaitant narystę tarptautinėse PSP organizacijose, ypač darbuotojų sveikatos stiprinimo ir gerosios praktikos pavyzdžių sklaidos srityje
8. skirti dėmesį darbdavių ir visuomenės švietimui apie profesinę riziką sveikatai
9. užtikrinti strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių suderinamumą su šiuo metu rengiama PSP plėtros koncepcija

Klausimai, diskusija

<https://osha.europa.eu/>